

Tereza Klemensová. Zeměpisné názvy v pohraničí po roce 1945 na příkladu okresu Jeseník. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart; Ostrava: Ostravská univerzita, 2021. 296 s. ISBN 978-80-7465-499-2

Konečně! To byla moje první reakce, když jsem dostal do ruky knihu *Zeměpisné názvy v pohraničí po roce 1945 na příkladu okresu Jeseník* od lingvistky Terezy Klemensové z Ostravské univerzity. Mnohokrát jsem si totiž v řadě publikací a konferenčních příspěvků posteskl, že o toponymii Sudet toho víme ve srovnání s ostatními regiony žalostně málo, přestože tvoří více jak třetinu území našeho státu. V české toponomastice to bylo relativně opomíjené téma, pravděpodobně v důsledku obecné nacionalistické stigmatizace všeho „německého“. Celkově se jedná pouze o jednotky, popřípadě nízké desítky starších dílčích studií. Velice proto vítám tento nový a komplexní příspěvek k porozumění procesům, které se v českém, slezském a moravském pohraničí udály po odsunu německy hovořícího obyvatelstva. Jakkoliv se Češi často rádi chlubí, že Česko nikdy nemělo kolonie, odsun českých Němců a dosídlení Sudet si v ničem nezádají s nejambicióznějšími a nejbrutálnějšími koloniálními projekty Francie, Velké Británie či USA. Dramatická populační proměna, zpřetrhání vazeb k území, periferní postavení, jazyková diskontinuita, to vše se dodnes projevuje na řadě politických, sociálních a ekonomických ukazatelů, které způsobují odlišnost

bývalých Sudet od zbytku Česka. Bylo by tedy s podivem, kdyby se tyto faktory podobně výrazně neprojevovaly i v toponymii bývalých Sudet, respektive jazyce, kterým se místní lidé zabývali a stále zabývají ve světě.

Kniha má široký záběr. Zachycuje jak standardizovaná jména, tak jména živá či nestandardizovaná, historická i současná, česká i německá, mluvená i psaná, skutečná i literární. V přílohách je pak přehled všech zjištěných jmen s jejich historií, etymologií a vztahovými modely. Autorka jako lingvistka přináší systematickou jazykovou analýzu toponym, nezůstává však pouze u ní. Jména totiž uvádí do širšího historického, politického, sociálního a kulturního kontextu a kriticky reflektuje vliv dobových událostí na podobu zeměpisných jmen. Rovněž velmi podrobně popisuje a na konkrétních úředních dokumentech dokládá toponymické preference státních úřadů a místních obyvatel. Autorka čerpá jak z archivních materiálů a vlastního etnografického výzkumu, tak ze sekundární literatury a skládá velice komplexní obrázek vývoje zeměpisných jmen na Jesenicku v kontextu historické proměny regionu po vyhnání českých Němců.

Z pohledu etnologie, respektive antropologie, mě obzvláště zaujala státem organizovaná a lidem hojně požadovaná degermanizace. Netušil jsem, že přejmenovací kampaň byla podobně promyšlená, centrálně řízená a důsledná jako odsun Němců samotný. Není to tak, že by prostou výměnou obyvatelstva původní jména jaksi samovolně zanikla a nahradila je spontánně nová. Ano, v některých případech tomu tak později bylo. Ve skutečnosti ale ministerstvo vnitra, Zemský národní výbor, Zemský archiv v Brně, Slezský zemský archiv, Vojenský zeměpisný ústav, okresní národní výbory a místní národní výbory koordinovaly masovou přejmenovací akci, v jejímž důsledku došlo ke změně názvů stovek sídel a několika tisíc geografických objektů. Název dokumentu vydaného názvoslovnou komisí Vojenského zeměpisného ústavu *Osvobození pohraničních hor, vod a pozemkových tratí od cizích názvů* je výmluvným svědkem ducha té doby. A nejednalo se pouze o čistě německá jména ale také o česká jména německého původu a jiná jména, která byla národnostně „nevhodná“. Na Jesenicku byly přejmenovány například Frývaldov na Jeseník, Cukmantl na Zlaté Hory, Serksdorf na Uhelnou, Zighartice na Vápennou, Frýdberk na Žulovou atd. Z původních německých názvů se dochovalo jen 1 % místních a 5 % pomístních jmen. Etnickou čistku následovala ta toponymická.

Aby to ale nebylo málo, státní kampaň často nestačila držet krok

s požadavky místních obyvatel, kteří v mnoha případech považovali změny za pomalé a nedostatečné. Úřady dostávaly tisíce návrhů na přejmenování a podobné množství stížností na již provedené změny, které se pak mnohdy i několikrát revidovaly. „Nám leží v hlavě to, že musíme odstranit z naší republiky všechno němectví. Tedy i to, které se aklimatisovalo tak, že mnohý z nás ho už ani necítí, tak, jako přestáváme cítit na rukou bradavici, která se tam umístila a vyseďela si tam domovské právo. Nevšímáme si jí, ale ohyzdná je a zůstává, i kdy jí přivykneme. Tak také je to s mnoha jmény.“ Tak zněl hlas lidu přelomu 40. a 50. let. Je to temná stránka naší historie a je dobře, že ji autorka vytahuje na světlo. Berme ji jako ponaučení a zároveň i připomenutí, že jména je třeba brát vážně.

Žádný výzkum není natolik vyčerpávající, aby k němu nebylo možné ještě něco přidat. Autorce ale nemohu s čistým svědomím nic vytknout. Odvedla skvělou práci a prošlapala cestu dalším badatelům, kteří se snad v blízké budoucnosti podívají na vývoj v jiných částech Sudet a ozvěny historických událostí v současné toponymii tohoto specifického území. Na závěr bych snad jen podotkl, že je škoda, že se autorce nepodařilo přesvědčit své respondenty německé národnosti ke sdílení německých místních a pomístních jmen ve větší míře. Toto toponymické bohatství je ohroženo téměř totálním zánikem podobně jako bo-

hatství některých mizejících jazyků s pouhými desítkami či stovkami mluvčích, i když němčina samotná má mluvčích mnohokrát více. Je zároveň povzbudivé, že alespoň část tohoto bohatství se stále uchovává v povědomí českých Němců, kteří nebyli po válce vysídleni, respektive

mezi jejich potomky, a to v povědomí živém a navíc in situ, v přímém dialogu s krajinou. Nezbývá než věřit, že neochota se o toto bohatství podělit je pouze odrazem jisté nedůvěry k většinové českojazyčné společnosti a že se v budoucnu podaří tuto nedůvěru rozptýlit.

Přemysl Mácha (EÚ AV ČR, v. v. i., Brno)

David Verbuč. *DIY House Shows and Music Venues in the US. Ethnographic Explorations of Place and Community*. New York – London: Routledge, 2022. 282 s. ISBN 9781032049175

Kniha v České republice působícího slovinského etnomuzikologa Davida Verbuče je interdisciplinární studií hudebních událostí jakožto nejvýraznějších podob fenoménu *DIY culture* v USA. Charakterizují ji alternativní socioekonomické vztahy, vycházející z principů soběstačnosti, reciprocity, inkluзивity a komunitní sounáležitosti. Monografie vychází v přední edici etnomuzikologických publikací *SOAS Studies in Music*. Některé čtenáře může na první pohled překvapit, že samotná znějící hudba zde není v centru pozornosti. To je však podmíněno šířkou spektra v těchto kontextech provozované hudby: na zkoumaných „DIY shows“ se totiž objevuje celá řada stylů a žánrů západní populární hudby od punkových kapel, přes rockovou a experimentální hudbu až po tvorbu sólových písničkářů.

Nikoli konkrétní druh hudebních aktivit, ale specifická místa, prostory, společenské a ekonomické vztahy jsou tím, co vymezuje americkou *DIY culture* i její hudební události. Teoretické a analytické pasáže textu se střídají s etnografickými momentkami, které výmluvně dokládají argumentaci. Kniha má důkladně promyšlenou strukturu, kvalitní teoretické zakotvení a vychází ze solidní metodologie. Autor se na základě dlouholetého a rozsáhlého terénního výzkumu soustřeďuje především na oblast západního pobřeží USA.

Verbuč se opírá o teoretické uvažování Kevina Wehra (2012) a řady dalších, kteří mapují historii hnutí DIY – *do-it-yourself*, nebo-li „udělej si sám“, které se v britském a americkém kontextu objevuje již od 17. století, ale v současné podobě se posouvá do nadindividualistické ro-